

Herinneringen aan Professor Voous

Professor dr. K.H. Voous.

Tekening: H.J. Slijper.

Op 31 januari 2002 overleed Prof. Dr. K. H. Voous (spreek uit Vaus) op de leeftijd van 81 jaar. De betekenis van Voous voor de Nederlandse ornithologie is buitengewoon groot. Dat komt niet alleen door zijn wetenschappelijke publicaties en zijn vele bestuurlijke functies, maar ook door zijn grote belangstelling voor alles wat er in ons land op vogelkundig gebied gebeurde. Bovendien beschikte hij over organisatorische gaven in combinatie met een opmerkelijke beminnelijkheid, die het mogelijk maakten dat hij in verschillende kwesties als bruggenbouwer kon optreden.

In dit artikel zal geen overzicht worden gegeven van alles wat Voous gepresteerd heeft. Zie daarvoor het speciale nummer van *het Vogeljaar* uit 1990 ter gelegenheid van zijn zeventigste verjaardag en de korte biografie in zijn boek *In de ban van vogels* (1995), waarover straks meer. In de volgende regels wil ik alleen enkele persoonlijke herinneringen vermelden.

In mijn jonge jaren, toen ik nog in Ermelo woonde, kwam ik in contact met Aart Tjittes, de toenmalige nestor van de Noord-Veluwse vogelaars. Hij stimuleerde me lid te worden van de Nederlandse

Ornithologische Unie (NOU). Bij dat gesprek viel voor het eerst de naam van Voous. Tjittes vertelde vol ontzag dat het Voous gelukt was de twee vogelkundige verenigingen die ons land vroeger kende, samen te brengen in de NOU. De ene vereniging was de Nederlandse Ornithologische Vereniging, waarin vooral vogelbeschermers verenigd waren, de andere club was de Club van Nederlandse Vogelkundigen, waarvan veel jagers en verzamelaars lid waren.

Als jongen van 18 jaar had je in die tijd nog de handtekening van je ouders nodig om lid te mogen worden. Na maanden wachten (ook toen al verschenen de tijdschriften met vertraging) ontving ik de eerste nummers van *Limosa* en *Ardea*. Van beide tijdschriften bleek Voous de hoofdredacteur te zijn. Bovendien was hij in die tijd voorzitter van de *Commissie voor de Nederlandse Avifauna* (CNA), een gezelschap van deskundigen die elke beschrijving van een zeldzame waarneming nauwgezet beoordeelden.

Inmiddels was in 1960 het belangrijkste boek van Voous verschenen: *Atlas van de Europese Vogels*. Voor velen met mij was dit de eerste kennismaking met de zoögeografie. Zoögeografie is de studie van de verspreiding en de variatie van bepaalde diergroepen in ruimte en tijd. Via "de atlas" maakten we kennis met klinale verschillen, soorten en ondersoorten, glaciële scheiding en verbrokkelde verspreidingspatronen. Typerend voor de internationale reputatie die Voous toen al bezat, is het feit dat in dit standaardwerk geen enkele literatuurverwijzing is opgenomen! Hij kon het zich veroorloven te zeggen dat hij zeer veel had nagevorst en dat al die literatuurverwijzingen te veel bladzijden in beslag zouden nemen.

De eerste keer dat ik Karel Voous in levende lijve zag, was in 1966. Met Arend Timmerman Sr. bezocht ik op 12 november van dat jaar het ganzensymposium in Zwolle, dat door Voous werd voorgezeten. Mede door de inspanningen van Timmerman was bekend geworden dat ons land een sleutelpositie innam voor wat betreft ganzen in West-Europa. Het toenemend belang van ons land had vooral te maken met de verhoogde jachtactiviteit in Noord-Duitsland. Hierdoor was bijvoorbeeld de hoofdmacht van de Brandgans (toen nog slechts 30000 ex) begin jaren zestig vanuit Duitsland naar de polders rond Anjum uitgeweken. Na veel voorbereidend werk lukte het Voous in Zwolle om jagers en vogelbeschermers tot een compromis te brengen, waardoor er rustgebieden voor ganzen zouden komen.

Bovendien werd de jacht op ganzen gereguleerd, waardoor o.a. op slechts enkele uren per dag gejaagd mocht worden. Dit symposium is het begin geweest van de ongekende successtory van ganzen in Nederland (nu ongeveer één miljoen!).

In de jaren zestig was ik actief in de Christelijke Jeugdbond voor Natuurvrienden. In de zomerkampen op Terschelling ontmoette ik behalve Coby ook studenten van Prof. Voous. Behalve met een paar 'ouwe sokken' die wel eens langs kwamen, zoals Ebel Nieboer en Jan Wattel, kwam ik daar ook in contact met Gerard Boere die jarenlang op Vlieland steltloperonderzoek verrichtte en Wim Schipper die op diverse plaatsen in Europa de kiekendieven bestudeerde. Zij hadden heel wat met Voous te stellen, want de lat voor promotie werd door hem hoog gelegd!

Het eerste aan mij persoonlijk gerichte briefje ontving ik in de zomer van 1970. Op 6 mei 1970 ontdekten Coby en ik een fraaie Blonde Tapuit op Terschelling. Het was de tweede waarneming voor ons land. De CNA had in die tijd bepaald dat een waarneming van een zeldzaamheid pas geaccepteerd kon worden als minimaal twee onafhankelijke waarnemers de vogel goed hadden gezien en beschreven. Ons van dit feit bewust probeerden we allerlei passerende wandelaars te verleiden om met onze kijker naar de bijzondere tapuit te kijken. Toen na een twintigtal passanten nog steeds niemand voorbij was gekomen die het verschil tussen een mus en kraai kende, gaven we de moed op. Na het insturen van deze bijzondere waarneming, kreeg ik een vriendelijk briefje van Voous terug. Hij was er van overtuigd dat wij een Blonde Tapuit hadden waargenomen. De waarneming zou echter worden opgenomen als "onbevestigde waarneming", vanwege het feit dat de tweede waarnemer (Coby) niet als "onafhankelijk" kon worden aangemerkt! Tien jaar later schreef Voous weer een briefje en deelde mee dat de inzichten inmiddels gewijzigd waren. De CNA nam nu het standpunt in dat ook een echtgenote als een onafhankelijke waarnemer met een eigen mening kon worden beschouwd! De Blonde Tapuit van Terschelling staat sindsdien als tweede waarneming voor Nederland in de boeken. In de jaren zeventig heb ik menig briefje met Voous gewisseld. Die contacten betroffen twee onderwerpen. Het eerste was het voorkomen van Engelse Gele Kwikstaarten in de Bollenstreek. Na onze verhuizing naar Noordwijk hoorde ik diverse vogelaars spreken over 'toevallige' waarnemingen van deze geelgroenkoppige kwikstaarten. Dit wekte mijn nieuwsgierigheid en ik besloot zoveel

mogelijk bollenvelden af te lopen. Dit systematisch uitkammen van bollenpercelen bracht aan het licht dat het om minstens 100 paartjes moest gaan. Mijn bevindingen vatte ik samen in een artikel voor *Limosa*. Hoofdredacteur Voous reageerde enthousiast en gaf allerlei aanwijzingen voor verbetering van het artikel. Eén paragraaf kon in zijn ogen echter geen genade vinden. Het betrof een korte verhandeling over de status van de Engelse Gele Kwikstaart: ondersoort of soort. Uit correspondentie met Finse en Engelse onderzoekers was mij gebleken dat er grote meningsverschillen waren over de soortstatus van de geelkoppige kwikstaarten. Voous schreef heel diplomatiek dat hij mijn overdenkingen interessant vond, maar toch ongeschikt om in *Limosa* te publiceren. Hij nodigde mij uit om over dit onderwerp een lezing op een NOU-studiedag te houden. Daar is het nooit van gekomen. Wel aardig om hierbij op te merken is dat in de *Avifauna van Nederland, deel 2* (2001) gesproken wordt van de Engelse Kwikstaart als aparte soort.

Het tweede onderwerp waarover correspondentie met Voous ontstond, was de oprichting van de Club van Zeetrekwaarnemers in 1972. Voous had grote belangstelling voor zeevogels en juichte dit initiatief van harte toe. Hij was bereid op de eerste jaarvergadering in Artis een lezing over zeevogels te verzorgen. Verder reageerde hij altijd met een bedankbriefje als hem een jaaroverzicht werd toegestuurd. Toen Kees Camphuysen en ik de resultaten van zes jaar zeetrekstellen samenvatten in een extra nummer van *Limosa* (1983), was Voous onmiddellijk bereid hierin een lovend voorwoord te schrijven.

In de jaren tachtig begon Voous aan een bijzondere klus. De Club van Nederlandse Vogelkundigen, sinds 1958 een afdeling van de NOU, wilde het 75-jarig bestaan luister bijzetten door een speciaal nummer van *Limosa* uit te geven. Hierin zouden biografieën komen van mensen die bepalend waren geweest voor de ornithologie in de twintigste eeuw. Voous vatte deze taak zo serieus op dat na enkele jaren duidelijk werd dat het verzamelde materiaal de omvang van een extra tijdschriftaflevering verre oversteeg. Ruurd Noordhuis en ik zijn toen als eindredactie van *Limosa* bij Voous op bezoek geweest om te bespreken of een minder omvangrijke publicatie binnen de kaders van een extra aflevering van *Limosa* toch nog bespreekbaar zou zijn. Ons werd al snel duidelijk dat dit niet bespreekbaar was. Voous' interesse in de mens achter de publicaties was zo groot dat hij niet bereid was zijn reeds afgeronde biografieën sterk in te korten, laat staan een kwart van deze biografieën niet op te nemen.

Bovendien was hij nog met tientallen personen in gesprek over weer nieuwe biografieën. De enige beperking die hij zichzelf oplegde was het feit dat de door hem beschreven personen voor 1950 geboren moesten zijn. Na dit gesprek ging Voous zelf op zoek naar een uitgever. Dit leidde er toe dat in 1995 het boek *In de ban van vogels* bij uitgeverij Scheffers verscheen.

Voor dit boek werd ook mij een lange vragenlijst voorgelegd. Aan de hand van de antwoorden stelde Voous vervolgens een biografie op, waarna via briefwisseling (alles met de hand geschreven!) naar een eindresultaat werd toegewerkt. Bij die gelegenheid heb ik hem ook verteld over de activiteiten van het Jan Verweij Natuurcentrum. Voous was zeer ingenomen met het feit dat wij ons centrum naar Jan Verweij hadden genoemd. In zijn biografie over Jan Verweij wordt dan ook het Jan Verweij Natuurcentrum nadrukkelijk genoemd.

Op 12 mei 2001 heb ik Voous voor het laatst gezien en gesproken bij de presentatie van de *Avifauna van Nederland deel 2*. Hij informeerde naar het natuurcentrum en vroeg mij of er nog steeds zoveel Engelse Gele Kwikstaarten in de Bollenstreek zaten. In de pauze werden de drie

ereleden van de NOU samen op de foto gezet: Karel Voous, Rudi Drent en de ook bij ons bekende Jo Rampen uit Katwijk.

Dat Voous tot op het laatst een onderzoekende geest had, blijkt niet alleen uit zijn artikelen in het Vogeljaar over eenden, maar ook uit wat Willem Baalbergen mij vertelde. Voous had hem enkele weken voor zijn overlijden nog opgebeld om te vragen of hij bepaalde boeken over Afrikaanse antilopen had.

Karel Voous was in de eerste plaats systematicus en museumornitholoog. De volgorde die hij vaststelde in zijn *List of recent holarctic bird species* (1973) heeft tot het einde van de twintigste eeuw de soortvolgorde van alle vogelboeken en vogelgidsen in Europa bepaald. Zo beginnen alle vogelboeken met de duikers en eindigen met de gorzen. Pas recentelijk is daar in beide delen van de *Avifauna van Nederland* enigszins vanaf geweken.

Zowel de *Atlas van de Europese Vogels* als het boek *In de ban van vogels* zijn in de bibliotheek van het Jan Verweij Natuurcentrum te raadplegen.

Jelle van Dijk

In memoriam Joop de Groot-Beelen

Op 31 december 2001 overleed Joop de Groot-Beelen op 78-jarige leeftijd.

Joop werd opgeleid tot onderwijzeres en stond tot haar trouwen voor de klas.

Daarna zorgde zij voor gezin en huishouding.

Later, toen de kinderen de deur uit waren, wilde ze graag iets voor natuur en milieu gaan doen.

Toen dan ook de eerste I.V.N.-cursus in Noordwijk startte schreef zij zich dadelijk in als cursist.

In oktober 1977 kreeg zij haar "Diploma Natuurgids". Vol enthousiasme ging ze aan het werk. Samen met Anny van de Oever, Jo-Ann en anderen maakte ze de "natuurpaden" voor Noordwijk en omgeving. Ze zorgde voor de verspreiding en verkoop van de boekjes.

Ook begeleidde ze heel wat schoolklassen in het Jan Verweij Natuurcentrum. Hoe we haar echter het meest zullen herinneren is in het kraampje tijdens het herfstnatuurspel in Leeuwenhorst. Honderden kinderen meldten zich bij haar en ze had voor iedereen een vriendelijk woord. Op 4 januari hebben haar kinderen haar vanuit hun huis op het Dobbeldamduin naar de Maria ter Zee kerk gedragen, alwaar wij afscheid van haar hebben genomen.

Toos Bom